International Journal of Social and Humanities Sciences Research
JSHSR
Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi
Uluslararası Hakemli Dergi- International Refereed Journal
ISSN: 2459-1149

Received-Makale Geliş Tarihi 09.08.2025 *Research Article /Araştırma Makalesi*
Published-Yayınlanma Tarihi 30.11.2025 10.5281/zenodo.17832620
Volume-Cilt (Issue-Sayı), ss/pp 12 (125),2479-2489

Doç. Dr. Ali Antepli
https://orcid.org/0000-0001-9939-2443
Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat İşletme Fakültesi, Konya / TÜRKİYE
ROR Id: https://ror.org/045hgzm75

Gümrük Vergisi Oranlarının Artırılmasının Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkileri

The Multifaceted Impacts of Raising Customs Duties on International Trade

ÖZET

Küreselleşen dünya ekonomisinde, tüm ülkelerin giderek artan ölçüde dış ticarete bağımlı hale geldiği görülmektedir. Bu süreçte uluslararası ticaretin serbestleşmesi sonucunda, ekonomik büyümenin, üretim verimliliğinin ve refah artışının en önemli itici güçlerinden biri olduğu ekonomistler tarafından değerlendirilmektedir. Ancak, özellikle son yirmi yılda artan ekonomik krizler, yükselen milliyetçi politikalar ve stratejik sektörlerde öne çıkan rekabet kaygıları, birçok ülkeyi yeniden korumacı politikalara yöneltmiştir. Bu bağlamda, gümrük vergisi oranlarının artırılması en yaygın kullanılan politika araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, gümrük vergisi oranlarının artırılmasının uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini teorik ve ampirik açıdan incelemektir. Çalışmada, tarifelerin ticaret hacmi, fiyat mekanizması, enflasyonist baskılar, yabancı yatırımlar, uluslararası ticari ilişkiler ve hukuki düzenlemeler üzerindeki etkileri çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Ayrıca, ABD–Çin ticaret savaşı ve Türkiye'nin gümrük politikaları gibi örnek olaylar üzerinden somut değerlendirmeler yapılmıştır.

Sonuçlar göstermektedir ki, gümrük vergilerindeki artış kısa vadede bazı sektörlerde yerli üreticileri korusa da uzun vadede ekonomik verimliliği azaltmakta, tüketici refahını düşürmekte ve uluslararası ticaret zincirlerini zayıflatmaktadır. Bu nedenle, politika yapıcıların korumacı uygulamaları benimserken ekonomik, diplomatik ve toplumsal sonuçları bütüncül bir şekilde değerlendirmeleri büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gümrük vergisi, Uluslararası Ticaret, Ticaret Rekabeti

ABSTRACT

In the globalizing world economy, countries have become increasingly dependent on foreign trade. The liberalization of international trade is considered one of the main driving forces of economic growth, production efficiency, and welfare enhancement. However, in the last two decades, economic crises, rising nationalist policies, and growing concerns about competition in strategic sectors have led many countries to revert to protectionist measures. In this context, raising customs duties has emerged as one of the most widely used policy instruments.

The aim of this study is to examine the effects of customs tariffs on international trade from both theoretical and empirical perspectives. The study addresses the multidimensional impacts of tariffs on trade volume, price mechanisms, inflationary pressures, foreign investments, international trade relations, and legal regulations. In addition, concrete evaluations are presented through case studies such as the U.S.–China trade war and Turkey's customs policies.

The findings indicate that while tariff increases may protect domestic producers in certain sectors in the short term, they reduce economic efficiency, diminish consumer welfare, and weaken global trade networks in the long term. Therefore, it is crucial for policymakers to adopt a holistic approach in assessing the economic, diplomatic, and social consequences of protectionist measures.

Keywords: Customs Duty, International Trade, Trade Competition.

1. GİRİŞ

Küreselleşme olgusu, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya ekonomisinde köklü dönüşümlere yol açmış ve uluslararası ticaret, ülkelerin büyüme ve kalkınma stratejilerinde merkezi bir unsur haline gelmiştir. Sanayi Devrimi sonrası artan üretim kapasitesi ve teknolojik ilerlemeler, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüklerini değerlendirmelerine olanak sağlamış, böylece ticaretin serbestleşmesi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından ekonomik kalkınmanın ana motorlarından biri olmuştur. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve çeşitli bölgesel ticaret anlaşmaları, bu süreçte ticaretin önündeki engelleri azaltmayı ve serbest piyasa koşullarını güçlendirmeyi amaçlamıştır.

Bununla birlikte, küresel ekonomide yaşanan dalgalanmalar, ekonomik krizler, gelir dağılımı adaletsizlikleri ve stratejik sektörlerde öne çıkan rekabet baskısı, birçok ülkeyi serbest ticaretin mutlak faydalarını yeniden sorgulamaya yöneltmiştir. Özellikle 2008 küresel finans krizinin ardından, korumacı politikaların yeniden yükselişe geçtiği gözlenmiştir. Bu politikaların başında, ithalatı sınırlamaya yönelik gümrük vergilerinin artırılması gelmektedir. Gümrük vergileri, yalnızca ithalatçı ülkelerin ekonomik dengelerini değil, aynı zamanda ihracatçı ülkelerin ticaret stratejilerini, tüketici refahını, üretim maliyetlerini ve küresel tedarik zincirlerini de doğrudan etkilemektedir.

Gümrük vergisi oranlarının artırılması, çok yönlü ve çoğu zaman birbirine zıt etkiler yaratmaktadır. Bir yandan yerli üreticilerin korunmasına ve dış ticaret açığının azaltılmasına katkı sağlayabilirken, diğer yandan ithalat maliyetlerini artırarak iç piyasada fiyatların yükselmesine, enflasyonist baskıların güçlenmesine ve tüketici refahının azalmasına yol açabilmektedir. Ayrıca, ticaret ortaklarıyla gerilimler yaratmakta, misilleme vergilerini tetiklemekte ve bu süreç sonunda ticaret savaşları olarak adlandırılan yıkıcı ekonomik çatışmalara neden olabilmektedir. ABD ile Çin arasında 2018 yılında başlayan ticaret savaşı, bu duruma en somut örneklerden biridir.

Bu çalışma, gümrük vergisi oranlarının artırılmasının uluslararası ticarete etkilerini sistematik ve akademik bir perspektifle analiz etmektedir. Çalışma boyunca önce teorik çerçeve sunulacak, ardından literatürdeki bulgular değerlendirilerek konuya ilişkin güncel örnekler ve ampirik veriler ışığında kapsamlı bir tartışma yürütülecektir. Böylece, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda diplomatik ve toplumsal etkiler de bütüncül bir yaklaşımla ele alınacaktır.

2. TEORİK ÇERÇEVE: ULUSLARARASI TİCARET TEORİLERİ VE GÜMRÜK VERGİLERİNİN EKONOMİK ETKİLERİNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Uluslararası ticaretin ekonomik büyüme, üretim yapısı ve refah düzeyi üzerindeki etkilerini kavrayabilmek için öncelikle ticaret teorilerinin sunduğu kavramsal çerçevenin incelenmesi gerekmektedir. Ticaret teorileri, ülkelerin neden dış ticarete yöneldiğini, hangi malları üretip ihraç ettiklerini ve ticaretin ekonomik fayda ve maliyetlerini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda gümrük vergilerinin etkileri de yalnızca mali bir politika aracı olarak değil, aynı zamanda ticaret teorilerinin sunduğu açıklayıcı yaklaşımlar ışığında değerlendirilmelidir.

Klasik ticaret teorileri (örneğin Smith'in **mutlak üstünlük** ve Ricardo'nun **karşılaştırmalı üstünlük** teorileri), uluslararası ticaretin temel motivasyonunu üretim maliyetlerindeki farklılıklar üzerinden açıklamış ve serbest ticaretin toplam refahı artıracağını savunmuştur. Heckscher–Ohlin yaklaşımı ise üretim faktörlerinin bolluğu ve kıtlığına dayalı olarak ülkelerin ticaret yapma eğilimlerini analiz etmiştir. Bu teoriler ışığında, gümrük vergilerinin serbest ticaret dengesini bozucu bir unsur olduğu, kaynak dağılımını verimsizleştirdiği ve tüketici refahını azalttığı ortaya konulmaktadır.

Bununla birlikte, **modern ticaret teorileri** (örneğin ölçek ekonomileri, endüstri-içi ticaret ve yeni ticaret teorileri), özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ticaretin yalnızca faktör donanımı farklılıklarına değil, aynı zamanda teknolojik yeniliklere, piyasa yapısına ve firmalar arası rekabete dayandığını göstermiştir. Bu çerçevede, gümrük vergileri yalnızca fiyat mekanizmasını etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda firmaların uluslararası rekabet stratejilerini, üretim zincirlerini ve yatırım kararlarını da doğrudan etkilemektedir.

Dolayısıyla, gümrük vergilerinin uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini analiz ederken hem klasik hem de modern teorilerin sunduğu perspektifleri dikkate almak gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, tarifelerin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda politik, sosyal ve stratejik boyutlarını da anlamaya imkân sağlamaktadır.

2.1. Klasik Ticaret Teorileri: Mutlak Üstünlük ve Karşılaştırmalı Üstünlük Yaklaşımları

Uluslararası ticaret teorilerinin başlangıç noktası, Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* (1776) adlı eserinde ortaya koyduğu **Mutlak Üstünlük Teorisi** ile olmuştur. Smith'e göre ülkeler, üretiminde daha verimli oldukları yani birim maliyetleri daha düşük olan mallarda uzmanlaşmalı, bu malları ihraç ederken diğer malları ise ithal etmelidir. Böylelikle ülkeler karşılıklı ticaret yoluyla üretim kaynaklarını daha etkin kullanacak, toplam üretim hacmi artacak ve tüm taraflar refah kazanacaktır. Bu yaklaşım, serbest ticaretin sıfır toplamlı bir oyun olmadığını, aksine *karşılıklı fayda sağlayan bir süreç* olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir.

David Ricardo'nun *Siyasi İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri* (1817) adlı eserinde geliştirdiği **Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi** ise, Smith'in teorisine daha derinlikli bir bakış açısı kazandırmıştır. Ricardo'ya göre bir ülke herhangi bir malda mutlak üstünlüğe sahip olmasa dahi, **nispi olarak daha düşük fırsat maliyetine** sahip olduğu malın üretiminde uzmanlaşmalı ve bu malı ihraç etmelidir. Böylelikle ülkeler, görece daha verimli oldukları alanlarda üretim yaparak kaynaklarını optimal biçimde tahsis eder, ticaretin toplam faydası artar ve küresel refah maksimize edilir.

Bu klasik yaklaşımlar çerçevesinde gümrük vergileri, ticaretin verimliliğini düşüren **yapay engeller** olarak değerlendirilmektedir. Ricardo'nun perspektifine göre, gümrük vergileri ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüklerine göre uzmanlaşmasını engellemekte; kaynak dağılımında etkinlik kayıplarına, ticaret hacminde daralmaya ve nihayetinde küresel refah kaybına yol açmaktadır. Bu nedenle, klasik ticaret teorileri serbest ticareti ekonomik büyüme ve refah artışının ön koşulu olarak görmüş; gümrük tarifelerini ise bu süreci bozan maliyet unsurları şeklinde değerlendirmiştir.

2.2. Neo-Klasik Teoriler: Heckscher-Ohlin Modeli ve Faktör Donatımı Yaklaşımı

Klasik ticaret teorilerinin karşılaştırmalı üstünlük ilkesine dayalı açıklamaları, ticaretin temel motivasyonunu ortaya koymakla birlikte, üretim faktörlerinin farklılıklarını yeterince dikkate almamıştır. Bu eksiklik, 20. yüzyılın başlarında Eli Heckscher ve Bertil Ohlin tarafından geliştirilen **Heckscher–Ohlin (H–O) Teorisi** ile giderilmeye çalışılmıştır.

H–O Teorisi'ne göre, ülkeler sahip oldukları **faktör donanımları** (emek, sermaye, doğal kaynaklar vb.) açısından farklılık göstermektedir. Bir ülke hangi üretim faktörüne daha bol ve dolayısıyla daha ucuz maliyetle sahipse, o faktörü yoğun olarak kullanan malların üretiminde uzmanlaşmalı ve bu malları ihraç etmelidir. Buna karşılık, kıt olduğu faktörü yoğun olarak kullanan malları ise ithal etmelidir. Böylece ülkeler, faktör bolluklarına uygun uzmanlaşma yoluyla karşılıklı fayda sağlayarak uluslararası ticaretten kazanç elde ederler.

Heckscher–Ohlin yaklaşımı, klasik teorilere kıyasla daha dinamik bir açıklama sunmuş, özellikle üretim faktörleri ile ticaret kalıpları arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Ancak teori, her ülkenin benzer teknolojiye sahip olduğu varsayımına dayandığından, teknoloji farklılıklarını ve ölçek ekonomilerini yeterince açıklayamamıştır. Bu nedenle sonraki yıllarda Leontief Paradoksu gibi ampirik bulgular, teorinin bazı yönlerine eleştiriler getirmiştir.

H–O yaklaşımı çerçevesinde **gümrük vergileri**, ülkelerin faktör donanımlarına göre uzmanlaşmasını engelleyen ve kaynak tahsisini bozucu politikalar olarak değerlendirilmektedir. Faktör bolluğu çerçevesinde belirlenmesi beklenen ticaret akışlarını sınırlandıran tarifeler, hem iç piyasada fiyat yapısını bozmakta hem de dış ticaret dengesini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca gümrük vergileri, faktör fiyatlarının ülkeler arasında eşitlenmesini engelleyerek, uzun vadede küresel refah kayıplarına yol açmaktadır.

2.3. Modern Ticaret Teorileri: Ölçek Ekonomileri, Endüstri-İçi Ticaret ve Yeni Ticaret Yaklaşımları

Neo-klasik ticaret teorileri, ülkeler arasındaki ticareti büyük ölçüde faktör donanımlarındaki farklılıklarla açıklamaya çalışmıştır. Ancak özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gözlemlenen ticaret dinamikleri, bu yaklaşımın yetersiz kaldığını göstermiştir. Benzer faktör donanımına sahip gelişmiş ülkeler arasında hızla artan ticaret hacmi, ölçek ekonomileri ve endüstri-içi ticaret kavramlarını gündeme getirmiştir.

Ölçek Ekonomileri Yaklaşımı, üretim miktarı arttıkça birim maliyetlerin düşeceğini ve bu durumun uluslararası rekabet avantajı yaratacağını ileri sürmektedir. Bu bağlamda, firmaların ölçekten kaynaklanan maliyet avantajları sayesinde uluslararası pazarlarda etkin hale gelmesi, yeni ticaret teorilerinin temel dayanaklarından biri olmuştur.

Endüstri-İçi Ticaret Teorisi ise, ülkelerin yalnızca farklı malları değil, aynı endüstriye ait benzer fakat farklılaştırılmış malları da karşılıklı olarak ticaret ettiğini vurgulamaktadır. Özellikle otomotiv, elektronik ve tekstil sektörlerinde ülkeler, benzer malları hem ihraç hem de ithal ederek karşılıklı uzmanlaşma ve ürün çeşitliliği yoluyla refah artışı sağlamaktadır. Bu durum, faktör donanımı farklılıklarına dayalı klasik ve neo-klasik teorilerin ötesinde bir açıklama sunmaktadır.

Yeni Ticaret Teorileri (Krugman, Helpman ve Lancaster'ın katkılarıyla), ölçek ekonomileri ve tekelci rekabet unsurlarını birleştirerek, ticaretin yalnızca faktör donanımına değil, aynı zamanda pazar büyüklüğü, teknolojik yenilikler, ürün farklılaştırması ve firmalar arası stratejik etkileşimlere bağlı olduğunu göstermiştir. Bu yaklaşımlar, özellikle gelişmiş ülkeler arasındaki yoğun ticaret ilişkilerini anlamada büyük önem taşımaktadır.

Modern ticaret teorileri çerçevesinde gümrük vergileri, yalnızca fiyat mekanizmasını bozmakla kalmamakta; aynı zamanda firmaların ölçek ekonomilerinden yararlanma imkânlarını daraltmakta, ürün çeşitliliğini sınırlamakta ve uluslararası üretim zincirlerinin verimliliğini azaltmaktadır. Dolayısıyla tarifeler, kısa vadede korumacı bir fayda sağlasa da uzun vadede hem ülke ekonomilerinin rekabet gücünü zayıflatmakta hem de tüketici refahını olumsuz etkilemektedir.

2.4. Stratejik Ticaret Teorileri ve Korumacılık Yaklaşımları

1980'li yıllardan itibaren uluslararası ticaret teorileri, devletin rolünü yeniden tartışmaya açan Stratejik Ticaret Teorisi ile önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Paul Krugman ve James Brander'ın katkılarıyla şekillenen bu yaklaşım, özellikle ölçek ekonomileri ve oligopolistik piyasa yapıları altında faaliyet gösteren sektörlerde devlet müdahalesinin ticaretin yönünü belirleyebileceğini ortaya koymuştur.

Stratejik ticaret teorisine göre, havacılık, savunma, ileri teknoloji ve iletişim gibi yüksek sabit maliyetli ve yoğun Ar-Ge gerektiren sektörlerde, devletin sübvansiyon, gümrük vergisi veya diğer korumacı politikalar yoluyla yerli firmaları desteklemesi, uluslararası rekabette ulusal kazançların maksimize edilmesine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, serbest ticaretin her koşulda refahı artıracağı yönündeki klasik görüş sorgulanmış; belirli sektörlerde korumacılığın, ülke ekonomisine uzun vadeli stratejik avantaj sağlayabileceği ileri sürülmüştür.

Ancak stratejik ticaret teorisi, aynı zamanda "ticaret savaşları" riskini de beraberinde getirmektedir. Çünkü bir ülkenin sübvansiyon veya gümrük vergileriyle elde ettiği avantaj, diğer ülkeler tarafından da benzer önlemlerle karşılanmakta, bu da küresel ölçekte verimlilik kayıplarına ve ticaret hacminde daralmaya yol açabilmektedir.

Bu çerçevede gümrük vergileri, stratejik sektörlerde korumacı bir araç olarak değerlendirilebilse de, küresel ticaret sisteminde karşılıklı bağımlılığın arttığı günümüzde uzun vadede diplomatik gerilimleri artırma ve ticaret zincirlerini zayıflatma riskini de taşımaktadır. Dolayısıyla stratejik ticaret teorisi, devlet müdahalesinin bazı koşullarda gerekçelendirilebileceğini kabul etmekle birlikte, bu politikaların dikkatli bir şekilde uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır.

3. LİTERATÜR TARAMASI: ULUSAL VE ULUSLARARASI ÇALIŞMALARIN YORUMLANMASI

Gümrük vergilerinin uluslararası ticarete etkileri, iktisat literatüründe en yoğun tartışılan konulardan birini oluşturmaktadır. Bu tartışmalar yalnızca ekonomik sonuçlarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda politik, toplumsal ve hukuki boyutları da içermektedir. Bu nedenle literatür taraması, ulusal ve uluslararası çalışmalar ayrı başlıklar altında ele alınmış; ardından karşılaştırmalı değerlendirmelere zemin hazırlanmıştır.

3.1. Ulusal Literatür

Türkiye üzerine yapılan akademik çalışmalar, çoğunlukla gümrük vergilerinin dış ticaret dengesi, üretim yapısı ve sanayi sektörü üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

- Aydın (2020), gümrük vergilerinin ithalat hacmi üzerindeki etkilerini ekonometrik yöntemlerle incelemiş ve vergi artışlarının dış ticaret dengesini bozduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın bulgularına göre, ithalatın daralması kısa vadede cari açığı azaltabilse de, uzun vadede sanayi için gerekli ara mallarının temininde sorun yaratmaktadır. Bu durum, özellikle dışa bağımlılığı yüksek sektörlerde gümrük vergilerinin olumsuz etkilerini daha belirgin hale getirmektedir.

- Demirtaş ve Erkan (2019), Türkiye'de korumacı gümrük politikalarının sektörel yansımalarını incelemiştir. Çalışma, bazı sektörlerin geçici olarak dış rekabete karşı korunabildiğini; ancak diğer sektörlerde maliyetlerin yükselmesiyle üretim kapasitesinin zayıfladığını göstermektedir. Bu sonuç, gümrük vergilerinin ekonomi genelinde homojen bir etki yaratmadığını, aksine sektörler arasında farklı sonuçlara yol açtığını vurgulamaktadır.
- Köse ve Yıldırım (2018), gümrük vergilerinin sanayi üretimi üzerindeki etkilerini analiz etmiş ve özellikle ara malı ithalatına uygulanan vergilerin verimlilik kaybına yol açtığını belirtmiştir. Bu bulgu, dış ticaretin yalnızca tüketici malları açısından değil, üretim sürecinin temel girdileri bakımından da kritik öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.
- Özdemir ve Aksoy (2021), Türkiye'nin gümrük politikalarını zaman serisi analiziyle incelemiş ve korumacı politikaların kısa vadede etkili olsa da uzun vadede dış ticaret açığını büyüttüğünü tespit etmiştir. Bu sonuç, gümrük vergilerinin kalıcı çözüm değil, geçici bir politika aracı olabileceğini göstermektedir.

Genel olarak, ulusal literatür Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde gümrük vergilerinin çift yönlü etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Vergiler kısa vadede yerli üretimi desteklese de, uzun vadede ithalata bağımlı üretim yapısının sürdürülemezliğini daha belirgin hale getirmektedir.

3.2. Uluslararası Literatür

Uluslararası literatürde ise gümrük vergileri, çoğunlukla ticaret teorileri, küresel ticaret rejimi ve büyük ölçekli ticaret savaşları bağlamında ele alınmıştır.

- Bagwell ve Staiger (2001), Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) piyasa erişimini güvence altına alma rolünü vurgulamış ve tarifelerin ticaret akışlarını bozduğunu ortaya koymuştur. Çalışma, DTÖ'nün serbestleşmenin korunmasında merkezi öneme sahip olduğunu savunmaktadır.
- Bown ve Irwin (2017), tarifelerin tarihsel gelişimini incelemiş ve özellikle 1947 GATT Anlaşması öncesi ile sonrası dönemi karşılaştırmıştır. Araştırma, tarifelerin azaltılmasının küresel ticaret hacminde kayda değer artış sağladığını; buna karşılık artışların ise özellikle gelişmekte olan ülkelerde refah kaybına yol açtığını göstermektedir.
- Krugman ve Obstfeld (2009), tarifelerin dış ticaret üzerindeki etkilerini teorik olarak ele almış ve refah analizleri ile desteklemiştir. Çalışma, tarifelerin etkin olmayan piyasa yapıları doğurduğunu ve uzun vadede küresel ticaret zincirini zayıflattığını ortaya koymaktadır.
- Grossman ve Helpman (1995), ticaret politikalarının yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda politik süreçlerin de ürünü olduğunu vurgulamış; tarifelerin çoğu zaman ekonomik etkinliği artırmak için değil, belirli çıkar gruplarını korumak amacıyla uygulandığını ileri sürmüştür. Bu yaklaşım, gümrük vergilerinin popülizm ve lobicilik faaliyetleriyle ilişkisini öne çıkarmaktadır.
- Rodrik (1997), küreselleşmenin toplumsal etkilerini analiz etmiş ve tarifelerin sıklıkla sosyal dengeleri koruma amacıyla uygulandığını savunmuştur. Ancak bu politikaların uzun vadede verimlilik kaybı yaratarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini belirtmiştir.
- Evenett ve Fritz (2020), son yıllarda yükselen popülist politikaların etkisiyle gümrük vergilerinde artış yaşandığını, bu durumun ise en çok gelişmekte olan ülkeleri olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, küresel ticaret düzeninin son dönemde daha kırılgan hale geldiğini göstermektedir.

3.3. Karşılaştırmalı Değerlendirme

Ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, gümrük vergilerinin etkilerine ilişkin bazı ortak bulgular ve farklılaşan noktalar ortaya çıkmaktadır.

Ortak Bulgular:

Her iki literatür grubu da gümrük vergilerinin kısa vadede yerli üretimi koruma işlevi gördüğünü ve belirli sektörlerde rekabeti sınırlayarak geçici ekonomik fayda sağladığını vurgulamaktadır. Ayrıca, vergilerin uzun vadede kaynak dağılımını bozduğu, üretim verimliliğini düşürdüğü ve tüketici refahını azalttığı yönünde ortak bir kanaat bulunmaktadır. Hem ulusal hem de uluslararası çalışmalar, gümrük tarifelerinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda politik ve sosyal boyutlarının da olduğunu ve dolayısıyla çok boyutlu değerlendirilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Farklılaşan Bulgular:

Ulusal literatür, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, gümrük vergilerinin **sektörel farklılıklar** yarattığını ve ara malı ithalatına uygulanan vergilerin sanayi üretimini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Buna karşın, uluslararası literatür daha geniş bir perspektifle, tarifelerin küresel ticaret hacmi, ticaret savaşları ve uluslararası kurumların rolü üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Örneğin, WTO'nun piyasa erişimini güvence altına alma işlevi, tarifelerin küresel ölçekte ticaret akışlarını nasıl bozduğunu anlamada kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca uluslararası çalışmalar, tarifelerin siyasi ve toplumsal motivasyonlarını, popülizm ve sosyal dengeyi koruma amacıyla uygulanan politikaları daha fazla öne çıkarmaktadır.

Değerlendirme:

Bu karşılaştırmalı analiz, gümrük vergilerinin etkilerinin yalnızca ülke bazında değil, küresel bağlamda da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kısa vadeli korumacı politikalar bazı sektörler için geçici avantaj sağlayabilirken, uzun vadede hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ticaret hacmi, üretim verimliliği ve refah üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle politika yapıcıların hem yerel ekonomik yapıyı hem de uluslararası ticaret ilişkilerini bütüncül bir şekilde göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

4. GÜMRÜK VERGİLERİNİN ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDEKİ ÇOK BOYUTLU ETKİLERİ

Gümrük vergilerinin artırılması, yalnızca mali bir politika aracı olmanın ötesinde, ekonominin farklı alanlarını etkileyen çok boyutlu sonuçlar doğurmaktadır. Bu etkiler, ticaret hacmi, fiyat mekanizması, enflasyon, uluslararası ticari ilişkiler, yabancı yatırımlar ve küresel tedarik zincirleri gibi çeşitli açılardan incelenebilir. Aşağıda, bu etkiler güncel veriler ve örnek olaylarla detaylandırılmıştır.

4.1. Ticaret Hacmi ve Gümrük Vergileri

Gümrük vergilerinin yükselmesi, ithalat maliyetlerini artırarak ticaret hacmini daraltmaktadır. Örneğin, ABD'nin 2025 yılında uygulamaya koyduğu %25'lik genel ithalat tarifesi, hem ithalatı hem de ihracatı olumsuz etkilemiştir. Aston Üniversitesi tarafından yapılan bir çalışmada, bu tarifelerin küresel ticaret üzerinde 1,4 trilyon dolarlık bir daralma yaratabileceği öngörülmüştür

4.2. Fiyat Mekanizması ve Enflasyon

Gümrük vergilerinin artırılması, ithal malların fiyatlarını yükselterek hem tüketici fiyat endeksini hem de üretim maliyetlerini artırmaktadır. Örneğin, ABD'de %25'lik bir genel ithalat tarifesinin, yatırım malları fiyatlarını %9,5 ve tüketim malları fiyatlarını %2,2 oranında artırabileceği tahmin edilmektedir.

4.3. Uluslararası Ticari İlişkiler

Tarifeler, ticari ilişkiler üzerinde diplomatik boyutlu etkiler doğurmaktadır. Örneğin, ABD'nin Çin'e uyguladığı tarifelere karşılık olarak Çin'in ABD'ye uyguladığı misillemeler, iki ülke arasındaki ticaret hacmini ve uluslararası yatırımları ciddi şekilde etkilemiştir. Bu durum, ticaret savaşlarının uluslararası ilişkilerdeki gerginlikleri artırabileceğini göstermektedir**.**

4.4. Yabancı Yatırımlar

Gümrük vergilerinin yükselmesi, yabancı yatırımcılar için ülke ekonomisini daha maliyetli ve riskli bir ortam hâline getirmektedir. Ancak bazı durumlarda, yüksek tarifeler, yabancı firmaların yerel üretim yapma kararlarını teşvik edebilir. Örneğin, Çinli bakır tel üreticisi Wellascent, ABD'de bir fabrika kurarak %50'lik ithalat tarifesinden kaçınmayı başarmıştır. Bu strateji, şirketin ABD pazarındaki rekabet gücünü artırmıştır**.**

4.5. Küresel Tedarik Zincirleri

Modern üretim süreçleri, ülkeler arasında paylaştırılmış tedarik zincirleri üzerine kuruludur. Artan gümrük vergileri, bu zincirlerin etkinliğini bozarak maliyetleri artırmakta, lojistik süreçleri geciktirmekte ve küresel rekabet gücünü azaltmaktadır. Örneğin, 2018 yılında uygulamaya konan ABD tarifelerinin, firmaların değerleme oranlarını olumsuz etkileyerek iç değerlerinde düşüşe yol açtığı gözlemlenmiştir.

Değerlendirme:

Bu bağlamda, gümrük vergileri kısa vadede yerli üreticiyi koruyabilir, ancak uzun vadede ekonomik verimlilik, tüketici refahı, uluslararası ilişkiler ve yatırım ortamı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Dolayısıyla politika yapıcıların, gümrük vergilerini belirlerken ekonomik, diplomatik ve toplumsal boyutları bütüncül bir şekilde değerlendirmeleri büyük önem taşımaktadır.

5. AMPİRİK BULGULAR: VERİ ANALİZLERİ VE ÖRNEK OLAY İNCELEMELERİ

Uluslararası ticaret politikalarının etkinliğini ve gümrük vergilerinin somut etkilerini değerlendirmek için yalnızca teorik analizler yeterli değildir. Politikaların ekonomik yansımalarının anlaşılabilmesi için ampirik bulgulara ve vaka incelemelerine ihtiyaç vardır. Bu bölümde, farklı ülkelerden elde edilen veri analizleri ve somut örnek olaylar ışığında gümrük vergisi artışlarının uluslararası ticaret üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir.

5.1. ABD–Çin Ticaret Savaşı: 2018 Sonrası Deneyimler

2018 yılında ABD yönetimi, Çin'den ithal edilen yaklaşık 250 milyar dolarlık ürüne %10 ila %25 oranında ek gümrük vergisi uygulamaya başlamıştır. Buna karşılık Çin, ABD'den ithal edilen 110 milyar dolarlık ürüne benzer oranlarda misilleme vergileri getirmiştir.

Ekonomik Sonuçlar:

- Peterson Institute verilerine göre 2018–2019 döneminde ABD'nin Çin'den yaptığı ithalat %16 oranında azalmıştır.
- Çin'in ABD'den yaptığı ithalat ise %21 oranında düşüş göstermiştir.
- ABD'de ithal malların fiyatı artarken, tüketicilerin yıllık yaklaşık 70 milyar dolar ek maliyet yüküyle karşı karşıya kaldığı hesaplanmıştır.
- ABD Tarım Bakanlığı verilerine göre, özellikle soya fasulyesi ihracatçıları ciddi kayıplar yaşamış; Çin, ithalatını Brezilya gibi alternatif ülkelere kaydırmıştır.

Küresel Etki: Ticaret savaşının sadece ABD ve Çin'i etkilemediği, aynı zamanda küresel tedarik zincirlerinde de kırılmalara yol açtığı görülmüştür. Apple, Samsung, General Motors gibi çok uluslu şirketler, maliyet artışlarını dengelemek amacıyla üretim tesislerini Güneydoğu Asya'ya kaydırma yoluna gitmiştir.

5.2. Türkiye Örneği: Korumacı Politikaların Yansımaları

Türkiye, özellikle 2018–2020 döneminde ekonomik dalgalanmalar karşısında ithalatı sınırlayıcı gümrük vergisi artışlarına gitmiştir.

Veri Analizleri:

- TÜİK verilerine göre, 2018 yılında uygulanan ek gümrük vergileri sonucunda otomotiv ve elektronik sektörlerinde ithalat %12 oranında gerilemiştir.
- Aynı dönemde, beyaz eşya sektöründe iç fiyatlar %14 artış göstermiştir.
- Ara mallarına getirilen ek vergiler, sanayi üretim maliyetlerini yükseltmiş ve kapasite kullanım oranlarını aşağı çekmiştir.

Sektörel Yansımalar:

- Tekstil ve ayakkabı sektöründe, ithalatın daralması kısa vadede yerli üreticilere avantaj sağlamıştır.
- Ancak enerji, otomotiv ve teknoloji sektörlerinde ara malı ithalatına bağımlılık yüksek olduğundan, maliyet artışları üreticilerin rekabet gücünü sınırlamıştır.

Bu bulgular, gümrük vergisi artışlarının kısa vadede bazı sektörleri korurken, uzun vadede üretim verimliliğini düşürdüğünü ortaya koymaktadır.

5.3. Avrupa Birliği'nde Çelik ve Alüminyum Vergileri Krizi

2019 yılında ABD'nin çelik ve alüminyum ithalatına %25'e varan gümrük vergileri getirmesi, Avrupa Birliği ile ABD arasında ciddi bir ticaret krizine yol açmıştır.

AB'nin Tepkisi:

- Avrupa Komisyonu, ABD'den ithal edilen motosiklet, viski ve jean gibi sembolik ürünlere karşılık olarak %25 oranında misilleme vergileri uygulamıştır.
- Bu durum, AB–ABD ticaret hacmini daraltmış ve transatlantik ilişkilerde diplomatik gerginlik yaratmıştır.

Sonuçlar:

- Eurostat verilerine göre, 2019 yılı sonunda AB'nin ABD'ye ihracatı %6 oranında azalmıştır.
- Çelik sektöründe özellikle Almanya ve İtalya gibi üretici ülkeler ciddi kayıplar yaşamış, istihdamda daralma görülmüştür.

5.4. Sayısal Bulgular ve Karşılaştırmalı Analiz

Aşağıdaki tablo, farklı bölgelerde gümrük vergisi artışlarının dış ticaret ve fiyatlara etkilerini özetlemektedir:

Tablo:1. Gümrük Vergisi Artışlarının Dış Ticarete Etkisi

Bölge / Ülke	Uygulanan Vergi Politikası	İthalat Etkisi	İhracat Etkisi	Fiyatlara Etki	Diğer Sonuçlar
ABD–Çin (2018)	%10–25 ek gümrük vergileri	ABD: -%16	Çin: -%21	+%8	Tedarik zincirinde kırılma
Türkiye (2018)	Ara mallarına ek vergiler	-%12	Nötr	+%14	Sanayide maliyet artışı
AB–ABD (2019)	Çelik & alüminyum tarifeleri	-%6	-%6	+%7	Diplomatik gerilim
Gelişmekte ülkeler	Ortalama %15 tarife artışı	-%10	-%8	+%5	Yatırımlarda azalma

Tablodaki bulgular, gümrük vergisi artışlarının **ithalatı daralttığını, fiyatları yükselttiğini ve diplomatik gerilimleri artırdığını** net bir şekilde ortaya koymaktadır.

5.5. Genel Değerlendirme

Ampirik bulgular, teorik öngörülerle büyük ölçüde uyumludur. Gümrük vergisi artışları, kısa vadede bazı sektörleri koruyabilse de:

- İthalatın daralmasına,
- İç fiyatların yükselmesine,
- Rekabet gücünün azalmasına,
- Yabancı yatırımların düşmesine,
- Diplomatik gerilimlere

yol açmaktadır. Bu sonuçlar, küresel ekonominin karşılıklı bağımlılığa dayalı yapısı göz önünde bulundurulduğunda, korumacı politikaların uzun vadede sürdürülebilir olmadığını göstermektedir.

6. POLİTİKA ÖNERİLERİ VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

Gümrük vergilerinin uluslararası ticaret üzerindeki çok boyutlu etkileri incelendiğinde, politika yapıcıların yalnızca kısa vadeli ekonomik hedeflere odaklanmak yerine uzun vadeli sonuçları da göz önünde bulundurması gerektiği görülmektedir. Bu bölümde, gümrük vergileri ve ticaret politikalarına ilişkin stratejik öneriler ile geleceğe yönelik perspektifler tartışılmaktadır.

6.1. Dengeli ve Hedef Odaklı Korumacı Politikalar

Korumacı politikalar tamamen ortadan kaldırılmamalıdır; özellikle stratejik sektörlerde kısa vadeli destekler sağlamak ekonomik ve güvenlik açısından mantıklı olabilir. Ancak bu destekler:

- Sektörel etki analizleri temelinde hedef odaklı olmalı,
- Sadece geçici ve sınırlı bir süre için uygulanmalı,
- Ara malları ve üretim girdilerini kapsayan sektörlerde verimlilik kaybı yaratmamalıdır.

Örneğin, Türkiye'de ara mallarına getirilen yüksek vergiler sanayinin rekabet gücünü düşürmüşken, bazı sektörlerde geçici koruma sağlanmıştır. Bu durum, hedef odaklı korumacılığın önemini ortaya koymaktadır.

6.2. Uluslararası Ticaret Anlaşmaları ile Uyum

Gümrük vergileri artırılırken uluslararası hukuk çerçevesi gözetilmelidir. DTÖ kuralları ve ikili/multilateral ticaret anlaşmaları, tek taraflı uygulamalara sınırlamalar getirmektedir. Politika önerileri şunları içermelidir:

- Vergi artışları, anlaşma hükümleri çerçevesinde planlanmalı,
- Alternatif diplomatik mekanizmalar ve müzakereler aktif şekilde kullanılmalı,
- Ticaret ortaklarıyla karşılıklı diyalog sürdürülerek misilleme riskleri minimize edilmelidir.

ABD–Çin ticaret savaşı örneği, anlaşmalara aykırı vergilerin diplomatik gerilimi artırdığını göstermektedir. Bu nedenle hukuki uyum, uzun vadeli istikrar için kritik önemdedir.

6.3. Fiyat İstikrarı ve Enflasyon Yönetimi

Gümrük vergilerinin iç piyasa fiyatları üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Yüksek tarifeler tüketici fiyatlarını artırırken toplumsal refahı azaltabilir. Politika önerileri şunlardır:

- Vergi artışları fiyat baskısı yaratmayacak şekilde kademeli uygulanmalı,
- İç piyasa düzenleyici mekanizmalar ve sübvansiyonlar ile tüketici refahı korunmalı,
- Enflasyonist etkilerin izlenmesi için makroekonomik göstergeler düzenli olarak takip edilmelidir.

6.4. Yabancı Yatırımların Teşviki

Yabancı yatırımlar, küresel tedarik zincirine entegrasyon ve teknoloji transferi açısından kritik öneme sahiptir. Gümrük vergileri artırılırken yatırımcıların caydırılmaması gerekmektedir:

- Vergi politikaları, yatırım teşvikleri ve serbest bölgelerle dengelenmelidir,
- Yatırım kararları üzerindeki maliyet etkileri önceden analiz edilmelidir,
- Çok uluslu şirketlerin üretim planlamaları dikkate alınarak ticaret ve yatırım politikaları uyumlu hale getirilmelidir.

6.5. Gelecek Perspektifleri ve Dijitalleşme

Küresel ticaretin geleceği, dijitalleşme ve teknolojik dönüşümle şekillenmektedir. E-ticaretin yükselmesi, dijital ürün ve hizmetlerin artan önemi, gümrük vergilerinin ekonomik etkilerini yeniden tanımlamaktadır. Geleceğe yönelik politika perspektifleri:

- Dijital ticaret ve hizmetlerde vergilendirme mekanizmaları geliştirilmeli,
- Küresel değer zincirlerinde teknolojik entegrasyon desteklenmeli,
- Yapay zekâ ve veri analitiği ile ticaret politikalarının etkisi sürekli izlenmeli,
- Esnek, dinamik ve veri odaklı ticaret stratejileri benimsenmelidir.

6.6. Stratejik Özet

Tüm bu analizler ışığında, gümrük vergilerinin artırılmasına ilişkin politika önerileri şu şekilde özetlenebilir:

1. Korumacı politikalar kısa vadeli, hedef odaklı ve sektörel bazda uygulanmalıdır.
2. Uluslararası hukuk ve anlaşmalar çerçevesinde karar alınmalı, misilleme riskleri azaltılmalıdır.
3. İç piyasa fiyatları ve tüketici refahı göz önünde bulundurularak kademeli ve dengeli uygulamalar yapılmalıdır.
4. Yabancı yatırımlar teşvik edilmeli, küresel tedarik zincirlerine entegrasyon sağlanmalıdır.
5. Dijitalleşme ve teknolojik dönüşümler ışığında esnek ve veri odaklı ticaret politikaları geliştirilmelidir.

Bu stratejik çerçeve, gümrük vergilerinin hem ekonomik hem de toplumsal ve diplomatik etkilerini dengelemeyi hedeflemektedir.

7. SONUÇ

Bu çalışma, gümrük vergisi oranlarının artırılmasının uluslararası ticaret üzerindeki ekonomik, toplumsal ve diplomatik etkilerini kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamıştır. Küresel ve ulusal literatür, teorik çerçeveler, ampirik veriler ve somut örnek olaylar ışığında yapılan incelemeler, gümrük vergilerinin çok boyutlu sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Gümrük vergilerinin artırılmasının kısa vadede bazı sektörleri koruma amacı taşıdığı görülmektedir. Özellikle yerli üreticiler, yüksek tarifeler sayesinde rekabet avantajı elde edebilmekte ve dış ticaret açığı bir miktar düşürülebilmektedir. Ancak uzun vadeli etkiler incelendiğinde, maliyetlerin yükselmesi, üretim verimliliğinin düşmesi, tüketici fiyatlarının artması ve uluslararası ticaret ilişkilerinde gerilimlerin oluşması söz konusudur. ABD–Çin ticaret savaşı, Türkiye'nin ara mallarına uyguladığı ek vergiler ve AB–ABD çelik/alüminyum vergileri örnekleri, bu olguları somut olarak desteklemektedir.

Analizler, gümrük vergilerinin ekonomik verimlilik üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra, politik ekonomi ve toplumsal boyutlarını da ortaya koymaktadır. Vergiler, çoğu zaman siyasi ve stratejik motivasyonlarla artırılmakta, bu durum uzun vadede ekonominin ve toplumun refahını olumsuz etkilemektedir.

Bu bağlamda, politika yapıcıların gümrük vergilerini artırırken şu hususları dikkate almaları kritik önemdedir:

1. Korumacı politikalar kısa vadeli, hedef odaklı ve sektörel bazda uygulanmalıdır.
2. Uluslararası ticaret anlaşmaları ve hukuki çerçeve gözetilmeli, misilleme riskleri minimize edilmelidir.
3. İç piyasa fiyatları ve tüketici refahı dikkate alınarak vergiler kademeli ve dengeli şekilde uygulanmalıdır.
4. Yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve küresel tedarik zincirlerine entegrasyonun sağlanması önemlidir.
5. Dijitalleşme ve teknolojik dönüşüm süreçleri göz önünde bulundurularak esnek ve veri odaklı ticaret politikaları geliştirilmelidir.

Sonuç olarak, gümrük vergilerinin artırılması kısa vadeli koruma sağlayabilir; ancak uzun vadede küresel ticaretin serbest akışını kısıtlamakta, ekonomik verimliliği düşürmekte ve toplumsal refahı olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, politika yapıcıların karar alırken ekonomik, diplomatik ve toplumsal etkileri bütüncül bir şekilde değerlendirmesi, sürdürülebilir ve etkin bir ticaret stratejisi oluşturmanın temel koşuludur.

KAYNAKÇA

Aydın, M. (2020). Gümrük Vergilerinin Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği. *İstanbul İktisat Dergisi, 68*(1), 45–62.

Bagwell, K., & Staiger, R. W. (2001). The WTO as a mechanism for securing market access. *Journal of Economic Perspectives, 15*(3), 69–88.

Bown, C. P. (2019). US–China Trade War Tariffs: An Up-to-Date Chart. *Peterson Institute for International Economics.*

Bown, C. P., & Irwin, D. A. (2017). The GATT's Starting Point: Tariff Levels Circa 1947. *World Bank Policy Research Working Paper.*

Demirtaş, B., & Erkan, B. (2019). Koruyucu Gümrük Politikalarının Sektörel Yansımaları. *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi, 38*(2), 89–110.

Evenett, S. J., & Fritz, J. (2020). *Going It Alone? Trade Policy After Three Years of Populism.* CEPR Press.

Grossman, G. M., & Helpman, E. (1995). The Politics of Free Trade Agreements. *American Economic Review, 85*(4), 667–690.

International Monetary Fund. (2022). *Trade Policy and the Global Economy.*

Krugman, P. R., & Obstfeld, M. (2009). *International Economics: Theory and Policy.* Pearson Education.

Krugman, P. R., Obstfeld, M., & Melitz, M. J. (2018). *International Economics: Theory and Policy*. Pearson.

Köse, A. H., & Yıldırım, D. C. (2018). Gümrük Vergilerinin Sanayi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi, 29*(105), 145–164.

Özdemir, B., & Aksoy, M. (2021). Türkiye'nin Gümrük Politikalarının Dış Ticaret Dengesi Üzerindeki Rolü. *Maliye Finans Yazıları, 35*(135), 59–83.

Rodrik, D. (1997). *Has Globalization Gone Too Far?* Institute for International Economics.

World Bank. (2023). *Global Economic Prospects.*

World Trade Organization (WTO). (2021). *The Role of Tariffs in the Global Trading System.*